

კორონომიკური კრიზისი: ეროვნული წარმოების ბანკოთარების შემავარსებელი თუ სტიმულატორი?

რევაზ შენგელია
ემდ, სტუ პროფესორი

ჟუჟუნა ნიკლაური-შენგელია
ემდ, სტუ პროფესორი

ნათია შენგელია
ედ, სტუ ას. პროფესორი

რეზიუმე

თანამედროვე სწრაფცვალებად კონკურენციის პირობებში ნებისმიერი ქვეყნის ეკონომიკის წარმოდგენა შეუძლებელია მუდმივი განახლებისა და ცვლილებების გარეშე. ცნობილი გამოთქმის არ იყოს, **მუდმივი ჩვენს ცხოვრებაში მხოლოდ ცვლილებებია**. ეკონომიკის განსავითარებლად, წარმატებული ცვლილებების განსახორციელებლად კი საჭიროა სწორი სტრატეგიის შერჩევა, ყოველგვარი რესურსების მობილიზება და , რაც მთავარია, პროცესის მართვა. სწორედ **კრიზისი**, განსაკუთრებით **კორონომიკური კრიზისი**, როგორც მას ლიტერატურაში ასე მოიხსენიებენ, არის ის მოვლენა, რომელიც შეიძლება შეფასდეს როგორც **ცვლილებები, სტიმულატორი, ახალი შესაძლებლობები** სხვადასხვა მიმართულებით.

კრიზისის, უწინარეს ყოვლისა, კორონომიკური კრიზისის პირობებში მთავარია ორიენტაცია ავიღოთ ეროვნული წარმოების გადარჩენაზე, ხოლო პოსტკორონომიკური კრიზისის შემდეგ მის სწრაფ განვითარებაზე; ამისათვის კი საინვესტიციო რესურსებია საჭირო. ამ მხრივ **შიდა ინვესტიციების** მოზიდვისა და გამოცდილი მუშაკების დასაქმების თვალსაზრისით დადებითი მოვლენაა საქართველოდან წასული ემიგრანტების დაბ-

რუნება სამშობლოში; ყოველივე ეს ხელს შეუწყობს ეროვნული ვალუტის გამყარებასაც;

საკვანძო სიტყვები: ინვესტიცია, შიდა ინვესტიცია, კორონომიკა, კორონომიკური კრიზისი, ეროვნული წარმოება.

ძირითადი ტექსტი

თანამედროვე სწრაფცვალებად კონკურენციის პირობებში ნებისმიერი ქვეყნის ეკონომიკის წარმოდგენა შეუძლებელია მუდმივი განახლებისა და ცვლილებების გარეშე. ცნობილი გამოთქმის არ იყოს, მუდმივი ჩვენს ცხოვრებაში მხოლოდ ცვლილებებია. ეკონომიკის განსავითარებლად, წარმატებული ცვლილებების განსახორციელებლად კი საჭიროა სწორი სტრატეგიის შერჩევა, ყოველგვარი რესურსების მობილიზება და, რაც მთავარია, პროცესის მართვა. სწორედ **კრიზისი**, განსაკუთრებით **კორონომიკური კრიზისი**, როგორც მას ლიტერატურაში ასე მოიხსენიებენ, არის ის მოვლენა, რომელიც შეიძლება შეფასდეს როგორც **ცვლილებები, ახალი შესაძლებლობები** სხვადასხვა მიმართულებით.

კორონავირუსი ფართომასშტაბიანი ეკონომიკური კრიზისის, ანუ „**კორონომიკური კრიზისის**“ გამომწვევი მოვლენაა და იგი პრაქტიკულად შეიძლება „ეკონომიკურ პანდემიად“ გარდაიქმნას. „გაეროს შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის ინფორმაციით, კორონავირუსმა არა მხოლოდ ჯანდაცვის კრიზისი, არამედ ეკონომიკური და შრომითი ბაზრის კრიზისიც გამოიწვია - პანდემიის ფონზე მსოფლიოში შესაძლოა 24 მილიონი ადამიანი დარჩეს უმუშევარი. (1)

რა შეიძლება გააკეთოს საქართველომ იმ ადამიანების დასახმარებლად, ვინც დროებით ან ხანგრძლივად სამსახურის და შესაბამისად, შემოსავლების გარეშე დარჩებიან?:

საერთოდ კრიზისის და, მითუმეტეს კორონომიკური კრიზისის პირობებში:

-მთავარი ყურადღება უნდა გადავიტანოთ, უწინარეს ყოვლისა, ეროვნული წარმოების გადარჩენაზე, ხოლო შემდგომ

პოსტკორონომიკური კრიზისის შემდეგ მის სწრაფ განვითარებაზე. მთელი ძალისხმევა უნდა წარემართოს, პირველ რიგში, სოფლის მეურნეობის ასაღორძინებლად, რეალურ პროდუქტის შემქმნელ საწარმოების განსავითარებლად, რომლებიც წარმოადგენენ გარანტირებული შემოსავლის წყაროს. რაც შეეხება მრავალფეროვანი ბუნებრივი რესურსების მქონე ქვეყანაში- საქართველოში- ტურიზმის განვითარებას, იგი უნდა იყოს მხოლოდ დამატებითი შემოსავლის მომტანი და არა გარანტირებული შემოსავლის წყარო. ტურისტული საქმიანობა მეტად რისკიან შემოსავალს იძლევა(არაფერს ვამბობთ იმაზე, რომ მსოფლიო პანდემიის პირობებში ტურიზმი მაღალი დანახარჯების მქონე ეკონომიკური საქმიანობად ჩაითვადა), რადგან თუ იგი პოლიტიკური დაძაბულობის, ან ეგრეთ წოდებული კოროავირუსის გამო შეწყდა, მასთან დაკავშირებული ყველა საქმიანობა გაკოტრების წინაშე აღმოჩნდება, მითუმეტეს დღევანდელ საქართველოში, სადაც ტურიზმის მკვებავი საწარმოები განუვითარებელია; უფრო მეტიც, ვინაიდან ტურისტულ საქმიანობაში არ იქმნება რეალურ პროდუქტი, შეიძლება ითქვას, რომ მან შეიძლება ზარალიც კი მოიტანოს, ხელი შეუწყოს ეროვნული ვალუტის გაუფასურებასაც, კერძოდ, ქვეყანაში სადაც განუვითარებელია ტურიზმის მომსახურე საწარმოები, ტურისტების მიერ მიერ შემოტანილი ვალუტა დაიხარჯება შემოტანილ საქონელზე და უკან წავა, ამით ნახალისდება არა ეროვნული წარმოება, არამედ იმპორტიორი ქვეყანა. რა დასამალია და, ცნობილია, რომ საქართველო მხოლოდ კვერცხისა და კარტოფილის წარმოებით უზრუნველყოფს საკუთარ მოხმარებას 100%-ით. დანარჩენი პროდუქტების მოხმარებისას კი შემოტანილ, იმპორტირებულ პროდუქტიაზე ვართ დამოკიდებული. მარცვლეულში 85%-ით, მათ შორის რუსეთის ფედერაციაზე დიდწილად და არა მხოლოდ მარცვლეულით. ჩვენ უნდა შევძლოთ შიდა წარმოების გაზრდა იმდენად, რომ იმპორტზე დამოკიდებულების ხარისხი არ იყოს 40-45%-ზე მეტი. არადა, მაგალითად, ისრაელი, მათი კლიმატური პირობების გათვალისწინებითაც კი, აწარმო-

ებს საკუთარი სასურსათო მოხმარების 95%-ს და ამ სფეროში დასაქმებულია 20 ათასზე ნაკლები ადამიანი. ეს, რასაკვირველია, შრომის მაღალი მწარმოებლურობისა და თანამედროვე ტექნოლოგიების გამოყენების შედეგია.(1). იმედია, რომ საქართველოში ათასობით დაუმუშავებელი სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწების დამუშავება დაიწყება. ქვეყანა მიხვდება, რომ ტურიზმის განვითარებაზე უფრო აუცილებელი (მრავალჯერ მეტად) მარცვლეული დარგის(კერძოდ, მწარმოებლური დარგების) განვითარებაა; ამ დარგის განვითარება ხელს შეუწყობს მეცხოველეობის განვითარებას, აღარ დაგვჭირდება ვალუტაზე ვიყიდოთ კომბინირებული საკვები და სხვა მეცხოველეობის განვითარებისათვის საჭირო პროდუქტები; ამით შემცირდება მეცხოველეობის პროდუქტების შესყიდვა უცხოურ ვალუტაში; ყოველივე ეს ხელს შეუწყობს სავაჭრო ბალანსის გაუმჯობესებას, ექსპორტის ზრდას და იმპორტზე ნაკლებად დამოკიდებულებას.

-ეროვნული წარმოების განსავითარებლად საინვესტიციო რესურსებია საჭირო. ამ მხრივ შიდა ინვესტიციების მოზიდვისა და გამოცდილი მუშაკების დასაქმების თვალსაზრისით დადებითი ტენდენციაა საქართველოდან წასული ემიგრანტების დაბრუნება სამშობლოში. ამის შედეგად მოსალოდნელია აღდგეს დაცარიელებული ქართული სოფლები (ასეთი სულ 700 საოფელია, 800 სოფელში კი მხოლოდ პენსიონერები ცხოვრობენ); ეს კი ხელს შეუწყობს დემოგრაფიული პრობლემების მოგვარებასაც. იმედია ემიგრანტები უკან აღარ წავლენ, თუკი მათ შევუქმნით სასურველ საინვესტიციო გარემოს და თავიანთ სამშობლოში უფრო დაცული იქნებიან. საჭიროა ინვესტიციების მოსაზიდად ლიბერალური საგადასახადო პოლიტიკის გატარება. კარგია ამ მიმართულებით მეღვინეობის, მოცვის, მაცყალის, ჟოლოს, ზეთისხილის, ნუშის დარგების დაფინანსება, გრანტებისა და შეღვათიანი კრედიტების გაცემა, უფრო აუცილებელია და გადაუდებელია სტრატეგიული კულტურის - ხორბლის წარმოების დაფინანსება, რომ არ ვიყოთ მხოლოდ რუსეთისა და ყაზახეთის ხორბალზე დამოკიდებული.ეროვნული წარმოების განსავითარება

რებლად არანაკლები მნიშვნელობა ექნება უცხოურ ინვესტიციებს. კორონომიკამ დაგვანახა, რომ „მსხვილი კომპანიებისათვის შესაძლოა განსაკუთრებით მიმზიდველი გახდეს ჩინეთიდან თავიანთი ქარხნების გატანა იმ ქვეყნებში, რომლებსაც ჩინეთთან უკვე აქვთ თავისუფალი ვაჭრობის შეთანხმება. ევროკავშირთან მიმართებაში, ამ თვალსაზრისით, აღსანიშნავია ისეთი ქვეყნები (მაგალითად, ისლანდია, საქართველო, შვეიცარია, და სხვ.), რომელთაც თავისუფალი ვაჭრობა ერთდროულად აქვთ ევროკავშირთანაც და ჩინეთთანაც. თუმცა, განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს პოსტსაბჭოთა საქართველო, რომელიც გეოგრაფიულად ევროკავშირსა და ჩინეთს შორისაა და ის მდებარეობს ევროპისა და აზიის დამაკავშირებელ სტრანსპორტო დერეფანში. აქვე გასათვალისწინებელია აშშ-ის დაინტერესებაც ჰქონდეს საქართველოსთან თავისუფალი ვაჭრობის შეთანხმება. საქართველოს გამოყენება რეგიონულ ეკონომიკურ ჰაზად პოსტკრიზისული განვითარების ერთ-ერთ სტრატეგიულ მიმართულებად შეიძლება ჩაითვალოს“. (2)

თუკი ქართული სოფლების აღდგენისა და სოფლის მეურნეობის დარგის განვითარების შედეგად აღარ დაგვჭირდება უცხო ვალუტაში ვიყიდოთ, მაგალითად, ნიორი, კარტოფილი, ხახვი, პომიდორი, კიტრი, სტაფილო და სხვა ბოსტნეულისა და ბალჩეულის პროდუქტები, მაშინ, ბუნებრივია, ამით ეროვნული წარმოება წახალისდება და შესაბამისად, გამყარდება ეროვნული ვალუტაც. ყოველივე ეს ხელს შეუწყობს ტურიზმის განვითარებასაც, რადგან, თუკი უცხოელ ტურისტებს უცხოური პროდუქტებით გავუმასპინძლებით, ამით ჩვენ დავაფინანსებთ ისევ უცხოელებს და ტურიზმისაგან მიღებული შედეგი ქვეყნისთვის ზარალიანი აღმოჩნდება;

-სასოფლო-სამეურნეო წარმოების განვითარებაზე აქცენტის გამახვილება სულაც არ ნიშნავს უარის თქმას მრეწველობის, განსაკუთრებით, გადამამუშავებელი მრეწველობის განვითარებაზე. პირიქით, აუცილებელი გახდება სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტებისათვის გადამამუშავებელი ქარხნების - ინდუსტრიის განვითარება; ასევე იმედია ქვეყანა მიხვდება,

რომ მაგალითად, ასანთი, საპონი, ვედრო და სხვა საყოფაცხოვრებო ინვეტარი არ იყიდონ დოლარებზე და თვითონ ანარმოონ;

- საქართველოში 26 060 მდინარეა, საერთო სიგრძით 60 000 კმ. იმედია, მოსახლეობა ანი მაინც წინააღმდეგობას არ გაუწევს ჰიდროელექტრო ჰესების მშენებლობას(სამწუხაროა, რომ ეს ფაქტი კიდევ გრძელდება) და აღარ დაგვჭირდება ელექტრო ენერგიის შეძენაზე უცხოური ვალუტის გადახდა, პირიქით, ჩვენ უნდა გავხდეთ ელექტრო ენერგიის ექსპორტიორები ვალუტაში;

- ზოგჯერ კომპანიების ნაწილი, რომლებიც შექმნილ ვითარებაში მუშაობას ვერ აგრძელებენ, თანამშრომლების ნაწილს უხელფასო შვებულებაში უშვებს. ამ შემთხვევაში რის გაკეთება შეუძლია ქვეყანას? ცხადია, ყველა სამუშაო ადგილის შენარჩუნება ვერ მოხერხდება, მაგრამ გვაქვს მაგალითები, როცა დასაქმებულებს სთავაზობენ საქმიანობის პროფილის შეცვლას. მართალია ბევრი სამუშაო დაიხურება, მაგრამ გაჩნდება ახალიც, გაიზრდება დასაქმებულთა დატვირთვა ციფრული ტექნოლოგიების და სხვა მიმართულებით;

ამრიგად, ეროვნული წარმოების განვითარების პერსპექტივებზე კორონომიკური კრიზისის ფონზე შეიძლება გავაკეთოთ შემდეგი დასკვნები:

-ინვესტიციურმა პოლიტიკამ გარკვეული თავდაცვითი ხასიათი უნდა მიიღოს. მთავარი აქცენტი უნდა გაკეთდეს შიდა ინვესტიციებზე იმ დარგებში, რომლებსაც საქართველოსთვის სტრატეგიული მნიშვნელობა აქვს. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს ემიგრანტებისათვის სასურველი საინვესტიციო გარემოს შექმნას.სამამულო ნაწარმის გადიდება, ადგილობრივი წარმოების განვითარება კრიზისის, განსაკუთრებით, კორონომიკური კრიზისის დროს ქვეყნის გადარჩენის ყველაზე საუკეთესო და შედეგიანი საშუალებაა(3);

-სახელმწიფომ უნდა წაახალისოს იმ დარგებში განსახორციელებელი ინვესტიციები, რომლებიც ორიენტირებულნი არიან იმპორტმცვლელი პროდუქციის წარმოებაზე ან ექსპორტზე;

- უნდა მოვიზიდოთ უცხოური ინვესტიციები ისეთ დარგებში, რომელთა ათვისება ადგილობრივ მენარმეებს საკუთარი ძალებით არ შეუძლიათ;

-წავახალისოთ ისეთი საინვესტიციო პოლიტიკა, რომელიც ორიენტირებულია **ინოვაციებში, რეალური პროდუქტის წარმოებაში** ინვესტირებაზე; 21-ე საუკუნის ეკონომიკა ხომ მხოლოდ ცოდნაზე დამყარებული ეკონომიკა უნდა იყოს. ქვეყნის სწრაფვას ცვლილებებისაკენ და განვითარებისაკენ, რასაც კორონომიკური კრიზისი ახალი შესაძლებლობების გაჩენით აჩქარებს, განსაზღვრავს სწორედ მოსახლეობის განათლების დონე(მაგალითად, უმაღლესი განათლების მქონე ადამიანების პროცენტული მაჩვენებელი), ცოდნის საერთო ხარისხი. ასე რომ **კორონომიკური კრიზისი არა იმდენად შემაფერხებელი, ხელის შემშლელი ფაქტორია, რამდენადაც ახალი შესაძლებლობების გაჩენის სტიმულატორი და განვითარების კატალიზატორი.**

ზემოაღნიშნული ღონისძიებების გატარება საქართველოში გამოიწვევს ხალხის ცხოვრების დონის ამაღლებას იმ დონეზე, რისი ღირსიცაა შესანიშნავი გეოგრაფიული მდებარეობისა და ბუნებრივ-ნიადაგობრივ-კლიმატური პირობების მქონე ქვეყანა. ამით, ბედნიერი სახელმწიფოების სიაში 117-ე კი არ ვიქნებით, არამედ ათეულშიც შეიძლება მოვხვდეთ. ყველაფერი დამოკიდებულია იმაზე, თუ კორონომიკური კრიზისი რამდენხანს გაგრძელდება. იმედი უნდა ვიქონიოთ, ეს ყველაფერი შედარებით მალე გადაივლის და ეკონომიკა, საზოგადოებრივი ცხოვრება ჩვეულ რიტმსა და კალაპოტს დაუბრუნდება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. კვირის პალიტრა, 23 მარტი, 2020წ.
2. ვლადიმერ(ლადო) პაპავა. კორონომიკა და ეკონომიკა კრიზისის წინაშე. FOR.GE.21 მარტი, 2020;
3. ჟურნალი „ეკონომიკა“, N7, 2009 წ.

REFERENCES:

1. “Kviris Palitra”, March 23, 2020.
2. Vladimer (Lado) Papava. Coronomics and Economics in the face of crisis. FOR.GE.21 March, 2020;
3. Journal “Economy”, N7,2009.

CORONOMIC CRISIS: A HINDRANCE OR STIMULUS FOR THE DEVELOPMENT OF NATIONAL PRODUCTION

Revaz Shengelia, PhD, GTU, Professor,
Jujuna Tsiklauri-Shengelia, PhD, GTU, Professor,
Natia Shengelia, PhD, GTU Associate Professor

RESUME

In today’s fast-changing competitive environment, it is impossible to represent any country’s economy without constant renewal and change. In order to develop the economy, to make successful changes, it is necessary to choose the right strategy, to mobilize all resources and, most importantly, to manage the processes timely, adequately and effectively. Truly, the crisis, especially the choronomic crisis, as it is referred to in the literature, is the event that can be described as the change, new opportunities in different directions.

In the conditions of the coronomic crisis, the main thing is to focus on the survival of national production, and its rapid development after the post-coronary crisis; For this, investment resources are needed.

Finally, the coronomic crisis is not so much a hindering factor but as a stimulus for the creation of new opportunities and a catalyst for development.

Key Words: coronomic crisis, investment, internal investment, coronomy, national production.